

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ**

НАУКОВО - МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ОСОБЛИВОСТІ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ
У СФЕРІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА**

Київ 2021

УДК 351.741.343.2 (477)

ОС 72

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Харківського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 10 від 25.11.2021р.)*

Автори: **М.С. Цуцкірідзе** – заступник Голови Національної поліції – начальник Головного слідчого управління, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, полковник поліції; **В.В. Романюк** – завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент; **С.В. Гайду** – заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України, полковник поліції; **Т.Г. Фоміна** – доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент; **В.В. Бурлака** – начальник відділу Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук, підполковник поліції; **О.В. Мартовицька** – доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук; **О.С. Тарасенко** – начальник відділу Департаменту персоналу, Міністерства внутрішніх справ України, кандидат юридичних наук; **О.О. Хань** – доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук; **М.Ю. Романов** – старший слідчий в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України.

Рецензенти:

Пиріг І. В. – професор кафедри криміналістики та судової експертології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Щербаковський М.Г. – завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Особливості обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства : науково-методичні рекомендації / М.С. Цуцкірідзе, В.В. Романюк, Т.Г. Фоміна, В.В. Бурлака та інші. Київ, 2021. 63 с.

У науково-методичних рекомендаціях з урахуванням міжнародно-правових актів, зокрема, Стамбульської конвенції, та положень національного законодавства висвітлено особливості обрання запобіжного заходу під час розслідування злочинів, пов'язаних з домашнім насильством. Надано практичні рекомендації щодо оцінки ризиків імовірної негативної поведінки особи, яка підозрюється вчиненні злочину, пов'язаного з домашнім насильством. Розкрито особливості обрання запобіжного заходу під час розслідування злочинів, пов'язаних з домашнім насильством. Висвітлено позитивний міжнародний досвід з досліджуваної проблематики.

© Харківський національний університет внутрішніх справ, Головне слідче управління Національної поліції України, автори, 2021

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Поняття та сутність обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства.....	6
1.1. Правові передумови дослідження особливостей обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства.....	6
1.2 Сутність обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства.....	11
2. Нормативні підстави та процесуальний порядок обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства.....	18
3. Тактика та особливості обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства.....	22
4. Міжнародний досвід обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства.....	28
Використані нормативно -правові акти та література.....	41
Додатки (клопотання та протоколи, що складаються слідчим під час обрання запобіжного заходу під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства)...	44

ВСТУП

Насильство щодо жінок і домашнє насильство становлять серйозну загрозу правам і свободам людини і громадянина, оскільки воно вкорінене в нерівності між чоловіками та жінками й гендерній дискримінації. Проблема насильства щодо жінок актуальна для всіх країн, зокрема й для України.

Боротьба з домашнім насильством потребує комплексного підходу. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, яку часто називають Стамбульською конвенцією, визначає чотири напрями: запобігання, захист, кримінальне переслідування та скоординована політика. Третій принцип пов'язаний з притягненням кривдників до відповідальності, забезпечення правосуддя для постраждалих і припинення безкарності. Це означає, що держави зобов'язані забезпечувати належне покарання кривдників, не допускати того, аби культура, релігія, традиції чи інші особисті причини використовувалися задля виправдання злочинної поведінки, а також забезпечувати негайне реагування з боку правоохоронних органів на звернення по допомогу, належне врегулювання ними небезпечних ситуацій і швидке розслідування всіх заяв про насильство щодо жінок.

Офісом Генерального прокурора, як держателем Єдиного реєстру досудових розслідувань, здійснюється облік статистичної інформації, щодо кількості зареєстрованих кримінальних проваджень у сфері домашнього насильства. Відповідно до Єдиного звіту про кримінальні правопорушення по державі за жовтень 2021 року, опубліковано на офіційному інтернет-ресурсі Офісу Генерального прокурора, за відповідний період було: **обліковано** 4 тисячі 146 кримінальних правопорушень; **повідомлено про підозру особам у 3 тисячах 839 кримінальних провадженнях; направлено з обвинувальним актом до суду 3 тисячі 746 кримінальних провадження; закрито 710 кримінальних провадження.**

Крім цього, за даними Міністерства соціальної політики України протягом 2020 року в Україні відбулося зростання звернень щодо домашнього насильства на 66 %. У кожній другій родині, яка перебуває у складних життєвих обставинах, є прояви насильства. На

це також негативно вплинула й пандемія. У числі усіх звернень про домашнє насильство – найбільше від жінок: 86%, чоловіків – 12% і 2% – дітей. Обліковано 197 звернень щодо вчинення домашнього насильства стосовно осіб з інвалідністю¹.

Важливе значення для протидії цьому негативному соціальному явищу є загальна превенція кримінальних правопорушень у цій сфері, яка досягається не тільки фактом існування юридичної відповідальності за їх вчинення, а й завдяки ефективному їх розслідуванню та притягненню винних до відповідальності.

Запобіжні заходи мають вагоме значення для забезпечення оптимальних умов доказування і принципу змагальності під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства, запобігання та припинення неправомірних дій з боку підозрюваних чи обвинувачених осіб. Представлені методичні рекомендації сформульовані на основі сучасних досягнень науки кримінального процесуального права з урахуванням практики застосування норм, що визначають порядок застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. Сформульовані рекомендації будуть корисні для працівників слідчих підрозділів Національної поліції України.

¹Ефективно протидіяти домашньому насильству та зупинити „біг поколінь по колу” – наше першочергове завдання, – Марина Лазебна. Сайт Міністерства соціальної політики України. 26.11.2020. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19354.html>

1. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Правові передумови дослідження особливостей обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства

На початку XXI сторіччя Україна стала однією з перших країн Східної Європи, яка визнала домашнє насильство важливою суспільною проблемою. Вибір українським суспільством європейського вектору свого розвитку означає неухильний рух держави назустріч міжнародним стандартам та прагнення до виконання своїх зобов'язань у сфері прав людини. Для європейських держав одним із основних міжнародних правових документів у сфері протидії домашньому насиллю є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція)².

Стамбульська конвенція, прийнята 11 травня 2011 року країнами-членами Ради Європи, стала першим юридично зобов'язуючим документом в Європі, яким застосовується комплексний підхід до боротьби з насиллям стосовно жінок. Україна підписала Стамбульську конвенцію 07 листопада 2011 року, але досі її не ратифікувала (станом на 01 жовтня 2021 року). До основних цілей даної Конвенції, як визначено у ст. 1, є: а) захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства; б) сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками, у тому числі шляхом надання жінкам самостійності; в) розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги; г) заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства; г) забезпечення

² Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Конвенція від 11.05.2011. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu11251>

підтримки та надання допомоги організаціям та правоохоронним органам в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства.

Оскільки Стамбульська конвенція є лише частиною системи міжнародних механізмів захисту прав людини, звернемо також увагу на деякі інші міжнародні стандарти захисту від домашнього насильства.

Серед базових рішень Європейського Суду з прав людини у даному аспекті варто виділити рішення у справі *Opuz v. Turkey* (заява № 33401/02 від 9 червня 2009 року), де - вперше у справі про домашнє насильство - Суд установив порушення ст. 14 (заборона дискримінації) у поєднанні з порушеннями ст. 2 і 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., оскільки насильство щодо жінок базувалося на гендерних ознаках. В даному рішенні Суд визнав, що домашнє насильство щодо жінок є системною проблемою і відображає фундаментальний дисбаланс влади у суспільстві. І хоча індивідуальні акти насильства вчиняються у приватній сфері, насильство щодо жінок, як правило, продовжується через чоловіче домінування в правоохоронних та судових інституціях. Рішення Суду встановило суворе зобов'язання держави захистити жінок від домашнього насильства. Дана справа продемонструвала, що права людини можуть мати не тільки «вертикальний», а і «горизонтальний ефект», тобто на державу покладається зобов'язання гарантувати дотримання прав людини між приватними особами. Важливо, що у даному рішенні Суд вказав на необхідність брати до уваги його висновки навіть у рішеннях щодо інших держав-учасниць³.

Важливим сигналом для України є рішення ЄСПЛ у справі «Левчук проти України» (заява №17496/19), яка стала першою справою проти України щодо домашнього насильства⁴. Зокрема, у цій справі ЄСПЛ дійшов висновку, що Україна порушила свої позитивні зобов'язання щодо захисту прав людини на повагу до приватного життя, оскільки національні суди не дослідили належним чином майбутній ризик домашнього насильства при

³ Справа *Opuz проти Туреччини* (*Opuz v. Turkey*) (заява № 33401/02): рішення Європейського Суду з прав людини від 9.06.2009 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-92945>

⁴ Справа *Левчук проти України* (*levchuk v. Ukraine*) (заява № 17496/19): рішення Європейського Суду з прав людини від 3.12.2020. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-207637>

розгляді позову Ірини Левчук про виселення з квартири її колишнього чоловіка, який зловживав алкоголем та систематично застосовував насильство до неї в присутності дітей. Тож 3 вересня 2020 р. ЄСПЛ прийняв важливе для України рішення: визнав порушення ст. 8 Конвенції і постановив виплатити сатисфакцію – 4500 євро моральної шкоди та 1150 євро за юридичні та інші витрати.

Основні цілі та принципи запобігання домашньому насильству та насильству стосовно жінок та боротьби з цими явищами, акумульовані у міжнародних правових документах, були всебічно втілені у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року⁵.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Згідно положень ст. 24-28 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначається, що до особи, яка вчинила домашнє насильство, може бути встановлено спеціальні заходи протидії домашньому насильству, до яких належать: 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника (виноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України); 2) обмежувальний припис стосовно кривдника (видається судом); 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи (здійснюється уповноваженими підрозділами органу Національної поліції України); 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників (відповідальними за виконання програм для кривдників є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування).

З метою реалізації Стамбульської конвенції 06 грудня 2017 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до

⁵ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.2017 № 2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»⁶. Зміни внесені даним законом набрали чинності 11 січня 2019 року. Ухвалені зміни, серед іншого, стосуються криміналізації домашнього насильства (ст. 126⁻¹ КК України), а також кримінальної відповідальності за невиконання обмежувальних заходів або обмежувальних приписів та непроходження програми для кривдників (ст. 390⁻¹ КК України). Кримінальний кодекс України доповнено розділом XIII-1 «Обмежувальні заходи».

В інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів. Крім того, цим Законом було внесено зміни до КПК України, зокрема, стосовно закріплення додаткової обставини, що повинна бути врахована при обранні запобіжного заходу (п. 12 ч. 1 ст. 178 КПК України), закріплення переліку обмежувальних заходів, які можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого при застосуванні запобіжного заходу (ч. 6 ст. 178 КПК України).

Відповідно до чинного законодавства особи, які вчинили домашнє насильство, несуть кримінальну, адміністративну та цивільну, відповідальність.

Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства передбачена статтею 173⁻² Кодексу України про адміністративні правопорушення «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»⁷.

⁶ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України № 2227-VIII від 06.12.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>

⁷ Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#top>

Дії кримінального характеру, пов'язані з домашнім насильством, можуть бути кваліфіковані за однією із статей Кримінального кодексу України.

Зверніть увагу!! Зміст поняття «кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством» значно ширший, ніж суто «домашнє насильство» як склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 126⁻¹ КК України.

Зокрема, до кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством, належать:

1) кримінальні правопорушення, передбачені ст. 126⁻¹ КК України «Домашнє насильство»; ст. 390⁻¹ КК України «Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників»;

2) кримінальне правопорушення, що містить обтяжуючу обставину, передбачену у п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах». Це можуть бути різні склади кримінальних правопорушень, що містять окреслену обтяжуючу обставину, наприклад, нанесення тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості (ст. ст. 121, 122, 123, 125 КК України), погроза вбивством (ст. 129 КК України) тощо. Найбільш тяжким кримінальним правопорушення даної категорії є умисне вбивство (ст. 115 КК України);

3) кримінальне правопорушення, що містить кваліфікуючу ознаку «вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах». Це кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 152 КК України (згвалтування вчинене щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах), а також правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 153 КК України (сексуальне насильство, вчинене щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах).

Слід звернути увагу, що з огляду на системне тлумачення ст. 12 КК України та санкції статей 126-1, ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК України, кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126⁻¹ КК України «Домашнє насильство» належить до нетяжкого злочину, а

кримінальні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК України – є тяжким злочином.

Отже, визначення поняття кримінального правопорушення, пов'язане з домашнім насильством є необхідним для правильної тактики обрання певного виду запобіжного заходу (про що буде детально зазначено у розділі 2 цього видання).

Поряд з притягненням до адміністративної чи кримінальної відповідальності до особи, яка вчинила домашнє насильство, можливе застосування також заходів цивільно-правової відповідальності, які полягають в необхідності відшкодування потерпілому завданої моральної та матеріальної шкоди. Відповідно до ч. 2 ст. 30 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» порядок відшкодування матеріальних збитків і моральної шкоди, завданих унаслідок домашнього насильства, визначається Цивільним кодексом України та іншими законодавчими актами.

1.2 Сутність обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства

Процес застосування запобіжного заходу в широкому розумінні включає такі етапи: ініціювання, обрання, продовження строку, зміна, скасування, припинення дії.

Обрання запобіжного заходу – це етап процесу застосування запобіжного заходу, який пов'язаний із прийняттям судового рішення про початок дії запобіжного заходу.

Підстави застосування запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства

Обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства можливо лише на наявності підстав, визначених у ч. 2 ст. 177 КПК України. Формулювання, яке міститься в КПК України, свідчить про необхідність встановлення одразу двох підстав для застосування запобіжних заходів. Ними є:

1. Наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення (тобто наявність доказів про

вчинення особою злочину, пов'язаного з домашнім насильством, що відображено у повідомленні про підозру).

2. Наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України, тобто:

1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;

2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;

3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;

4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;

5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Важливо розуміти, що з огляду на специфіку розслідування злочинів у сфері домашнього насильства, найбільш імовірно, що з переліку ризиків, визначених у ч. 1 ст. 177 КПК України, в обґрунтування клопотання про застосування запобіжного заходу може бути наведено те, що підозрюваний, обвинувачений може незаконно впливати на потерпілого (п. 3 ч. 1 ст. 177 КПК України) або продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується, тобто злочин, пов'язаний з домашнім насильством (п. 5 ч. 1 ст. 177 КПК України).

Складність при доведенні наявності ризиків зумовлена їх прогностичним характером, оскільки мова йде про можливу, імовірну негативну поведінку особи в майбутньому.

На необхідність оцінки ризиків у справах, пов'язаних із домашнім насильством, звертав увагу і Європейський суд з прав людини. Так, у справі «В. проти Молдови» (В. v. Moldova) Суд встановив, що «органи влади не виконали аналізу того, чи серйозність та кількість нападів, яких зазнала перша заявниця з боку V. V. [кривдник], і серйозність першого звинувачення в зґвалтуванні вимагали розпочати кримінальне розслідування» (п. 54). Суд далі зазначив, що держава не врахувала подальших інцидентів і тривалих випадків насильства. Суд встановив, що «національні суди мали врахувати фактичні події, що відбулися після прийняття

[відповідного рішення], зокрема два інші напади з боку V.V.» (п. 56). На основі висновку про те, що органи влади не оцінили щораз більших ризиків, Суд встановив, що Молдова порушила статтю 3 Конвенції⁸.

Оцінка ризиків дає змогу слідчому судді, суду визначити імовірність неминучої небезпеки та летальності в окремих випадках домашнього насильства і вжити оперативних заходів для запобігання випадкам повторного насильства. Завдяки оцінці ризиків у центрі всіх процедур стає безпека потерпілої особи. Наразі інструмент оцінки ризиків використовується поліцією. Для слідчих, прокурорів, суддів інструментів оцінки ризику домашнього насильства ще не розроблено.

Разом з тим, під час обрання запобіжного заходу щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, пов'язаного з домашнім насильством, та вирішення питання про існування ризиків до уваги може бути взято положення Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, затвердженого Наказом Міністерства соціальної політики, Міністерства внутрішніх справ від 13.03.2019 № 369/180.⁹ Цей Порядок визначає процедуру проведення оцінки вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи, з метою визначення ефективних заходів реагування, спрямованих на припинення такого насильства та попередження його повторного вчинення. Хоча основна мета даного порядку допомогти поліцейському уповноваженого підрозділу органу Національної поліції України здійснити оцінку ризиків за фактом вчинення домашнього насильства, положення даного порядку можуть бути взяті до уваги і слідчими, прокурорами під час ініціювання запобіжного заходу, а слідчими суддями, суддями під час його обрання.

Зверніть увагу! Під час застосування запобіжного заходу щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, пов'язаного з домашнім насильством та оцінки ризиків негативної поведінки такої особи під

⁸ Справа «В. проти Республіки Молдови» (В. v. The Republic Of Moldova), (заява №. 61382/09): рішення Європейського Суду з прав людини від 16.10.2013 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=001-122372>

⁹ Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Міністерства соціальної політики, Міністерства внутрішніх справ від 13.03.2019 № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text>

час кримінального провадження можуть бути з'ясовані такі обставини:

- чи кривдник колись погрожував застосувати та/або застосовував зброю або інші предмети, які можуть спричинити шкоду життю та здоров'ю потерпілої та/або її дітям?

- чи кривдник погрожував вбити потерпілу та/або її дітей?

- чи допускає потерпіла, що кривдник може спробувати вбити її та/або її дітей?

- чи кривдник коли-небудь душив потерпілу, або передавлював їй горло, або намагався це зробити?

- чи кривдник застосовував раніше фізичне насильство, яке мало наслідки спричинення середнього та/або тяжкого ступеня тілесних ушкоджень?

- чи застосовувався протягом останнього року до кривдника терміновий заборонний припис?

- чи кривдник має зброю та/або може її легко дістати і застосувати?

- чи кривдник схильний до сильних та/або постійних ревнощів та чи контролює більшу частину повсякденного життя потерпілу?

- чи висловлював кривдник наміри та/або намагався вчинити самогубство?

- чи кривдник залякував, переслідував або погрожував потерпілій та/або її дітям?

- чи здійснював кривдник напади на потерпілу та/або її дітей за межами домашнього середовища?

- чи утримував кривдник потерпілу та/або її дітей проти її волі в певному місці або будь-яким іншим чином обмежував свободу, у тому числі свободу в спілкуванні?

- чи вплинула поведінка кривдника на безпеку потерпілої та/або безпеку її дітей?

- чи кривдник має алкогольну залежність або зловживає алкогольними напоями?

- чи кривдник має наркотичну залежність або зловживає наркотичними речовинами?

- чи кривдник коли-небудь погрожував вбити, вбив або завдавав навмисно шкоди домашній та/або іншій тварині?

- чи кривдник вчиняв щодо потерпілої фізичне та/або сексуальне насильство?

- чи є потерпіла та/або її діти економічно залежною(ними) від кривдника?
- чи кривдник має фінансові проблеми?
- чи були випадки після одруження або проживання разом, коли кривдник покидав на тривалий час (не менше ніж на 10 діб) сім'ю без причини та без надання пояснень?
- чи є у потерпілої дитина/діти від іншого шлюбу, про яких кривдник знає та/або нещодавно дізнався?
- чи перебуває сім'я потерпілої під соціальним супроводом?
- чи видавав суд кривднику обмежувальний припис?
- у разі видачі кривднику обмежувального припису, чи порушував він заходи тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків, передбачених таким приписом?
- чи відомо потерпілій про притягнення кривдника до кримінальної відповідальності за вбивство, спричинення тілесних ушкоджень, зґвалтування та/або інші злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи?
- чи кривдник виганяв потерпілу та/або її дітей з місця проживання та/або погрожував здійснити такі дії?
- чи були у кривдника попередні конфлікти із законом, зокрема із застосуванням насильства?
- чи наносив кривдник шкоду місцю проживання чи майну?

Зверніть увагу! Під час оцінки ризиків в ході обрання запобіжного заходу щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, пов'язаного з домашнім насильством, також можуть враховані критерії, розроблені експертами Ради Європи¹⁰. Зокрема, до таких критеріїв слід віднести:

1. Чи кривдник має доступ до вогнепальної зброї або чи вона наявна вдома?
2. Чи кривдник коли-небудь використовував зброю проти постраждалої або погрожував їй зброєю?
3. Чи кривдник коли-небудь погрожував чи намагався вбити постраждалу особу?
4. Чи за останній рік фізичне насильство почастишало й стало більше серйозним?

¹⁰ Манн Л., Бугаєць Т., Стандарти й методика оцінки ризиків для різних зацікавлених сторін в Україні: подальші кроки реалізації міжнародних стандартів щодо гарантування безпеки постраждалих від насильства стосовно жінок та домашнього насильства. Аналітичний звіт експертів Ради Європи від 10.06.2020.

5. Чи кривдник примушував постраждалу до сексу з ним чи небажаної сексуальної активності?
6. Чи кривдник намагається контролювати більшість дій постраждалої особи?
7. Чи кривдник виявляє постійні чи насильницькі ревнощі?
8. Чи кривдник коли-небудь намагався вчинити самогубство або проявляв суїцидальні настрої?
9. Чи постраждала вважає, що кривдник ще раз нападатиме або спробує її вбити?
10. Чи до кривдника було застосовано обмежувальний чи терміновий заборонний припис?
11. Чи кривдник порушував терміновий заборонний чи обмежувальний припис? Більше ніж один раз?
12. Чи кривдника має залежність від наркотиків, алкоголю чи інших психоактивних речовин?
13. Чи кривдника було засуджено за інше кримінальне правопорушення?
14. Чи кривдник має проблеми з працевлаштуванням і/або інші фінансові проблеми?
15. Чи постраждала намагалася розійтися чи розлучитися з кривдником?

Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу при під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства

При вирішенні питання про обрання запобіжного заходу слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, передбачені ст.178 КПК України. Ризик продовження чи повторення протиправної поведінки, зокрема ризик летальності, що його створює підозрюваний, обвинувачений, у тому числі у зв'язку з його доступом до зброї, є обставиною для розгляду при застосуванні запобіжного заходу.

Отже, під час вирішення питання про застосування запобіжного заходу щодо особи, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні злочину, пов'язаного з домашнім насильством, повинно бути враховано ризик повторного насильства, у тому числі не смертельного насильства, а також ризик вбивства.

Зверніть увагу! Перелік обставин, що визначено у ст. 178 КПК України, які слід враховувати при вирішенні питання про застосування запобіжного заходу, не є вичерпним та підлягає розширеному тлумаченню з огляду на фактичні обставини, встановлені у кримінальному провадженні (п. 10 Листа ВССУ від 04.04.2013 № 511-550/0/4-13¹¹).

У зв'язку з цим, під час розслідування злочину, пов'язаного з домашнім насильством, можуть бути взяті до уваги такі обставини:

- серйозність і насильницький характер правопорушення;
- використання кривдником зброї;
- здатність кривдника спричинити смертельний результат;
- попередні судимості кривдника за вчинення домашнього насильства;
- історія недотримання з боку кривдника рішень суду та невиконання чинних приписів;
- погрози смерті, травми, відплати й насильства;
- страхи постраждалої особи;
- доступ до постраждалої особи тощо.

Крім цього, під час здійснення досудового розслідування відповідних кримінальних проваджень, слідчим необхідно звертати увагу на те, що положення ч. 1 ст. 148 КПК України, було доповнено п. 4, щодо можливості тимчасового вилучення документів, що дають право на володіння та носіння зброї. Тобто, в разі наявності такого дозволу, та супутніх факторів, що створюють додаткові ризики для потерпілої особи, слідчий повинен розглянути відповідне питання крізь призму п.4 ч.1 ст. 148 КПК України.

¹¹ Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 № 511-550/0/4-13. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13>

2. НОРМАТИВНІ ПІДСТАВИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.

Застосування запобіжних заходів під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства здійснюється у порядку, передбаченому главою 18 КПК України.

Слід звернути увагу, що закон не встановлює особливостей у процедурі застосування запобіжних заходів залежно від певного виду кримінального правопорушення. Тому процесуальний порядок обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства є таким же, як і під час розслідування інших видів кримінальних правопорушень.

Порядок застосування запобіжних заходів диференційовано залежно від стадії кримінального провадження. Під час досудового розслідування запобіжні заходи застосовуються слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора. Під час судового провадження запобіжні заходи застосовуються судом за клопотанням прокурора (ч. 4 ст. 176 КПК України). Із цього правила є виключення: затримання як тимчасовий запобіжний захід здійснюється відповідно до положень ст.ст. 191, 207, 208, 582 КПК України.

Порядок обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства включає такі етапи:

1) складання слідчим, прокурором клопотання про застосування запобіжного заходу. Вимоги щодо змісту цього клопотання передбачено у ст. 184 КПК України. Зокрема, слідчий, прокурор повинен, по-перше, навести докази, що дають підстави підозрювати, обвинувачувати особу у вчиненні кримінального правопорушення; по-друге, обґрунтувати ризики, які дають підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений може перешкоджати будь яким чином здійсненню кримінального провадження або вчинити інше кримінальне правопорушення (ці ризики повинні бути підтверджені матеріалами кримінального провадження); по-третє, обґрунтувати необхідність застосування певного виду запобіжного

заходу та довести, що застосування більш м'яких запобіжних заходів не забезпечать належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого.

Застосування запобіжного заходу до кожної особи потребує внесення окремого клопотання навіть у тих випадках, коли злочин вчинено у співучасті.

2) погодження клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу з прокурором (п. 5 ч. 2 ст. 40 КПК України). Даний етап відбувається лише на стадії досудового розслідування, оскільки у випадку складання клопотання прокурором на стадії судового розгляду його погодження не вимагається. За відсутності згоди прокурора, слідчий не може звертатися з клопотанням про застосування запобіжного заходу до слідчого судді.

3) надання підозрюваному, обвинуваченому копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання (ч. 2 ст. 184 КПК України). Дана законодавча вимога встановлена з метою забезпечення права підозрюваного, обвинуваченого на захист, оскільки останній отримує можливість ознайомитися зі змістом клопотання та підготуватися належним чином до його судового розгляду.

4) подання клопотання про застосування запобіжного заходу до місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. У кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду клопотання про застосування запобіжного заходу подається до Вищого антикорупційного суду (ч. 1 ст. 184 КПК України).

5) здійснення слідчим суддею, судом дій щодо забезпечення прибуття особи для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу (ст. 187 КПК України). Отримавши клопотання про застосування запобіжного заходу, слідчий суддя, суд призначає дату судового засідання та здійснює судовий виклик підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває на свободі. У випадку неприбуття особи за судовим викликом слідчий суддя, суд має право постановити ухвалу про привід або ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу (ч. 3 ст. 187 КПК України).

б) розгляд слідчим суддею, судом клопотання про застосування запобіжного заходу. Таке клопотання розглядається слідчим суддею, судом невідкладно, але не пізніше 72 годин з моменту фактичного

затримання підозрюваного, обвинуваченого або з моменту надходження до суду клопотання, якщо підозрюваний, обвинувачений перебуває на свободі. Під час розгляду клопотання обов'язковою є участь прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, за виключенням коли підозрюваного, обвинуваченого оголошено у міжнародний розшук. Предметом судового розгляду клопотання є виключно обставини, які стосуються вирішення питання про застосування запобіжного заходу.

7) постановлення слідчим суддею, судом ухвали. У результаті розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу, слідчий суддя, суд може прийняти одне з таких рішень: а) ухвалу про застосування запобіжного заходу; б) ухвалу про відмову в застосуванні запобіжного заходу; в) ухвалу про застосування більш м'якого запобіжного заходу, ніж той, який зазначений у клопотанні (ч.ч. 2-5 ст. 194 КПК України). Вимоги до ухвали про застосування запобіжного заходу встановлено у ст. 196 КПК України.

8) оголошення та негайне вручення підозрюваному, обвинуваченому копії ухвали про застосування запобіжного заходу (ч. 5 ст. 196 КПК України). Дана законодавча вимога встановлена з метою забезпечення можливості ознайомити підозрюваного, обвинуваченого зі змістом судового рішення та за необхідності належним чином обґрунтувати апеляційну скаргу на нього.

Особливістю обрання запобіжного заходу під час розслідування злочину, пов'язаного з домашнім насильством, є можливість застосування обмежувальних заходів, передбачених ч. 6 ст. 194 КПК України. Так, в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, крім обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, один або декілька таких обмежувальних заходів:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

3) заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб;

5) направлення для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих, направлення для проходження програми для кривдників.

Зверніть увагу!!! Обмежувальні заходи, передбачені ч. 6 ст. 194 КПК України, не є самі по собі запобіжними заходами, оскільки застосовуються як додаткові обов'язки. Такі обмежувальні заходи можуть бути покладені під час застосування запобіжних заходів у вигляді особистого зобов'язання, особистої поруки, застави, домашнього арешту.

Обмежувальні заходи, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого лише під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу. Вони доповнюють обраний запобіжний захід та не мають самостійного характеру у кримінальному провадженні. До особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, пов'язаного з домашнім насильством, може бути покладено один або декілька обмежувальних заходів, передбачених ч. 6 ст. 194 КПК України.

3. ТАКТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Швидкість та ефективність здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства залежить, серед іншого, від прийняття слідчим правильних тактичних рішень, адекватних ситуації, що склалась на певному етапі розслідування. Не винятком є й діяльність слідчого щодо ініціювання обрання запобіжного заходу до підозрюваного по цих категоріях кримінальних правопорушень. Слід наголосити на тому, що, як правило, саме слідчий є ініціатором початку процесу обрання запобіжного заходу (ч. 4 ст. 176 КПК України). Незважаючи на те, що таке рішення приймається слідчим суддею та передбачає обов'язкове його погодження із прокурором, саме на слідчого покладається основний обов'язок скласти клопотання про його застосування та обґрунтувати доцільність обрання запобіжного заходу певного виду, виходячи із наявних у матеріалах кримінального провадження доказів наявності ризиків, передбачених ч. 1 ст. 177 КПК України. Нагадаємо, що згідно ч. 2 ст. 177 КПК України підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України.

Відповідно до змісту ч. 3 ст. 176 КК України слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини, є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам. При цьому найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш суворим – тримання під вартою.

Під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які

свідчать про: 1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення; 2) наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених ст. 177 КПК України і на які вказує слідчий, прокурор; 3) недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні (ч. 1 ст. 194 КПК України).

У зв'язку із цим рекомендується під час складання клопотання про застосування запобіжного заходу обґрунтовувати із посиланням на існуючі у матеріалах кримінального провадження докази про наявність підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, наявність фактичних обставин, які вказують на наявність ризиків у поведінці підозрюваного, передбачених ч. 1 ст. 177 КПК України. Поряд із цим, слід обґрунтувати недоцільність застосування інших, більш м'яких запобіжних заходів щодо конкретного підозрюваного. Іншими словами, слід довести, що застосування інших запобіжних заходів не призведе до нівеляції ризиків у поведінці підозрюваного та таким чином не призведе до досягнення мети застосування запобіжних заходів.

Оскільки підставою для застосування до особи запобіжного заходу є не тільки наявність обґрунтованої підозри у вчиненні злочину, пов'язаного із домашнім насильством, а й наявність реальних ризиків у поведінці такої особи, спрямованих на ухилення від виконання процесуальних обов'язків та перешкоджання здійсненню кримінального провадження, слідчому першочергово слід встановити наявність таких ризиків.

Вказувати на існування ризиків, наприклад, можуть такі обставини як: наявність судимостей та досвіду такої поведінки (що також може полягати в наявності діючих, або погашених і знятих адміністративних стягнень), наявність повідомлення про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення, недотримання особою умов раніше застосованих до нього запобіжних заходів, невиконання процесуальних обов'язків без поважних причин тощо.

У кримінальному провадженні щодо злочинів у сфері домашнього насильства найбільш ймовірними є ризики незаконного впливу на потерпілого або свідків, а так само знищення, приховування чи видозмінення слідів кримінального правопорушення. Це обґрунтовується тим, що найчастіше

підозрюваний, потерпілий та свідки проживають разом, а сам злочин вчиняється за місцем їхнього спільного проживання.

КПК України передбачає при прийнятті рішення про обрання запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, можливість застосування низки обмежувальних заходів до підозрюваного, який підозрюється у вчиненні злочину, пов'язаного з домашнім насильством. Дані заходи передбачені ч. 6 ст.194 КПК України.

Обмежувальні заходи, передбачені ч. 6 ст.194 КПК України, можуть застосовуватись поряд із обов'язками, передбаченими ч. 5 ст. 194 КПК України. Це обґрунтовується тим, що застосування обмежень, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України носить обов'язковий характер. Тоді як застосування обмежувальних заходів, визначених ч. 6 ст. 194 КПК України є правом суду, а не його обов'язком. Вказане підтверджується й існуючою судовою практикою. Наприклад, іноді у кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері домашнього насильства застосовуються лише обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК України, які, крім іншого, передбачають заборону спілкуватися із потерпілим. При цьому обмежувальні заходи, передбачені ч. 6 ст. 194 КПК України додатково не застосовуються¹². В інших ситуаціях суди приходять до висновку про доцільність поєднання обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України та обмежувальних заходів, передбачених ч. 6 ст. 194 КПК України¹³.

Зверніть увагу! Для специфіки захисту потерпілих від злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, більш доречними є саме обмежувальні заходи, які за своєю природою є спеціальними та націлені саме на особливості захисту потерпілих від злочинів, пов'язаних із домашнім насильством. Тим більше, що ст. 52 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) передбачає, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб компетентним органам надавалися повноваження видавати

¹² Ухвала Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 22 квітня 2020 р. по справі № 398/1145/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88901199>.

¹³ Ухвала Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 07 листопада 2019 р. по справі № 186/1015/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85516351>.

приписи в ситуаціях безпосередньої небезпеки про те, щоб особа, що вчинила домашнє насильство, звільнила місце проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, на достатній період, та заборонити правопорушнику заходити до місця проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, або контактувати з жертвою або особою, яка знаходиться в ситуації ризику¹⁴. У зв'язку із цим рекомендується під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства надавати перевагу обмежувальним заходам, передбаченим ч. 6 ст. 194 КПК України.

Для прийняття правильного тактичного рішення щодо обрання найбільш доцільного запобіжного заходу у конкретній ситуації слідчий повинен провести попередню оцінку потенційної дієвості кожного із видів запобіжних заходів щодо підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством .

Зверніть увагу! Оскільки мова йде про злочини у сфері домашнього насильства недоцільним вбачається застосування до особи запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту у випадку, якщо підозрювана особа проживає разом із потерпілою особою.

Виходячи із закладено законодавцем принципу обрання найбільш м'якого запобіжного заходу із можливих, яким є особисте зобов'язання, при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства слід надавати перевагу в обранні саме цього виду запобіжного заходу із застосуванням до підозрюваного чи обвинуваченого обмежувальних заходів, передбачених ч. 6 ст. 194 КПК України.

Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства носить винятковий характер та залежить, окрім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, також від складу злочину у сфері домашнього насильства, санкції,

¹⁴ Гловюк І.В. Деякі питання практики застосування обмежувальних заходів у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних із домашнім насильством // *Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід* : матеріали науково-практичної конференції (Київ, 14 грудня 2020). Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2020. С. 123.

передбаченої КК України за його вчинення, наявності судимостей у підозрюваного.

Наприклад, враховуючи вимоги п. 2 ч. 2 ст. 183 КПК України КПК України, застосування тримання під вартою можливе до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України (домашнє насильство) та у разі якщо є докази, які вказують на те, що перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину.

КПК України також передбачає можливість застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, наприклад, передбаченого ч. 2 ст. 152 КК України (згвалтування, вчинене щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах (п. 4 ч. 2 ст. 183 КПК України)). Проте це включає обов'язкову наявність підстав, передбачених ст. 177 КПК України. Про це, зокрема, вказує й практика Європейського Суду з прав людини щодо України. Наприклад, у п.57 рішення по справі «Вагапов проти України» від 19 березня 2020 року (заява № 35888/11) суд встановив, що «25 січня 2011 року Апеляційний суд АР Крим вирішив змінити обраний заявнику запобіжний захід з підписки про невиїзд на взяття під варту з огляду на серйозність і характер відповідних злочинних дій. Як встановив суд, ніщо у доводах Уряду та наявних матеріалах не свідчать, що Апеляційний суд АР Крим здійснив належну оцінку фактів щодо необхідності застосування такого запобіжного заходу за цих обставин. Апеляційний суд АР Крим також не вказав, який ризик виправдовував тримання заявника під вартою, наприклад, ризик його втечі, впливу на свідків або перешкоджання розслідуванню. Крім того, за цих обставин не вбачається, що Апеляційний суд АР Крим здійснив належну оцінку відповідних фактів щодо необхідності застосування такого запобіжного заходу»¹⁵.

Прийняття кінцевого тактичного рішення слідчим щодо необхідності застосування до підозрюваного запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері

¹⁵ Справа «Вагапов проти України» (Vagapov v. Ukraine) (заява № 35888/11): рішення Європейського суду з прав людини від 19 березня 2020 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e91#Text

домашнього насильства здійснюється в певній послідовності. Вказана послідовність складається з логічно пов'язаних між собою етапів, до яких належать: а) аналіз інформації, що стосується наявності ризиків у поведінці підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством; б) визначення виду запобіжного заходу, який є найбільш доцільним у конкретній ситуації; в) реалізація тактичного рішення, що полягає у складанні клопотання про застосування запобіжного заходу.

4. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Проблема домашнього насильства нині є не тільки локальною, а й загальносвітовою. З часу прийняття в Україні законодавчих актів, які регулюють відносини в сімейному середовищі, завдяки зусиллям органів державної та місцевої влади, ряду громадських організацій ужито заходів, які посприяли суттєвим змінам у ставленні суспільства до проблеми домашнього насильства. Основою національного законодавства України у сфері попередження та протидії насильству в сім'ї виступають міжнародні стандарти подолання домашнього насильства.

У багатьох країнах світу взагалі не передбачена відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, що гальмує процес розв'язання цієї проблеми. У деяких країнах відповідальність настає за вчинення лише окремих форм насильства. Зокрема в 79 країнах світу закони щодо протидії насильству в сім'ї або відсутні, або про них нічого не відомо.

Позитивним для впровадження у національне законодавство є досвід країн Європейського Союзу та США, за яким застосовується підхід вилучення з сім'ї не жертви насильства, а особи, яка його вчинила.

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії. Аналізуючи досвід діяльності спеціальних відділів поліції по боротьбі з домашнім насильством, які створені у кожному районному поліцейському відділку Англії, слід зазначити, що поліцейські, які прибули на виклик, пов'язаний із домашнім насильством, можуть затримати особу, яка вчинила насильство в сім'ї, навіть без прохання жертви сімейного насилля. При цьому, за наявності підстав, може бути порушена кримінальна справа навіть без згоди жертви.

Сполучені Штати Америки. Соціальну проблему домашнього насильства в США порушено ще в 70-х роках ХХ століття у зв'язку з активізацією жіночого руху. Основними підходами в політиці

США щодо реагування на насильство в сім'ї є контроль, який забезпечує стратегію обов'язкового реагування. «Контроль» як підхід до реагування на насильство в сім'ї полягає в жорсткому використанні інституційних ресурсів для зниження рівня насильства в сім'ї, покарання тих, хто його вчиняє. Контроль, головним чином, виявляється у формі практики обов'язкового реагування на насильство в сім'ї, а саме:

- обов'язковий арешт (за законом про обов'язковий арешт поліцейські зобов'язані заарештувати кривдника, навіть якщо жертва насильства виступає проти цього);

- принцип обов'язкового судового провадження, відповідно якому судове провадження не може бути припинено до тих пір, поки обвинувачена особа не буде покарана, навіть якщо жертва просить закрити справу - вважається, що такий захід дозволяє зменшити кількість випадків тиску кривдника на жертву.

- принцип обов'язкового інформування, який передбачає, що медичний персонал зобов'язаний повідомляти правоохоронним органам про будь-які факти насильства.

Необхідно зазначити, що в кожному штаті США існує окреме законодавство про попередження насильства в сім'ї і боротьбу з ним.

Так, основним законодавчим актом, що регулює питання, пов'язані з протидією насильству в сім'ї, у штаті Іллінойс є Акт про боротьбу з насильством в сім'ї (Illinois Domestic Violence Act – далі IDVA). Відповідно до IDVA охоронний ордер (відповідає захисному припису в законодавстві України) – це судовий припис, який забороняє особі, яка скоїла насильство в сім'ї, вчиняти певні дії чи навпаки, вимагає від неї певних дій. В охоронних ордерах жертва називається позивачем, а особа, яка вчинила насильство в сім'ї, – відповідачем.

Охоронний ордер можна отримати двома шляхами: у цивільному суді (окремо чи одночасно з іншою цивільною процедурою, наприклад, розлученням) або в кримінальному суді – у зв'язку з кримінальним звинуваченням.

Необхідно зазначити, що в штаті Іллінойс створено суди для розгляду справ, пов'язаних з насильством у сім'ї, у яких розглядаються як кримінальні, так і цивільні позови.

Жертва насильства в сім'ї може отримати один з трьох видів охоронних ордерів:

1. *Надзвичайний охоронний ордер* можна отримати в період, коли немає судових засідань, зокрема в нічний час і вихідні, звернувшись до поліції, яка в цьому випадку зв'яжеться з черговим суддею. За наявності підстав суддя видасть надзвичайний ордер. Проте, коли судові засідання поновляться, потерпілий має з дотриманням усіх правил звернутися до суду за отриманням тимчасового ордера.

2. *Тимчасовий охоронний ордер* можна отримати шляхом подання у відповідному суді позову з проханням про захист від насильства в сім'ї та бажаний зміст охоронного ордера. За наявності імовірної небезпеки подальшого насильства суд може видати такий ордер з 14-21-денним терміном дії, без попереднього повідомлення кривдника.

3. *Постійний охоронний ордер*. Після видання тимчасового охоронного ордера і повідомлення про це особі, яка вчинила насильство в сім'ї, у 10-денний строк призначається судове засідання, на якому особа, звинувачена в насильстві, матиме змогу викласти своє бачення подій. Після слухання справи за наявності достатніх доказів вини особи, звинуваченої у вчиненні насильства в сім'ї, дія ордера може бути продовжена на строк до 2 років.

Австрія. Протидія домашньому насильству в Австрії базується на таких принципах: 1) забезпечення життя потерпілої особи в середовищі, що є безпечним від насильства (включаючи побутове); 2) домашнє насильство є кримінально караним діянням, а не «сімейною справою»; 3) кожному гарантується захист його прав законом.

У листопаді 1996 року Австрійська національна асамблея прийняла Акт про захист від насильства у сім'ї, який набув чинності 1 травня 1997 року, поправки до нього – 1 січня 2000 року і 1 січня 2004 року.

Акт про захист від насильства у сім'ї – не єдиний закон, його положення викладені у Цивільному кодексі, Правоохоронному кодексі (Enforcement Code) та Акті служби безпеки. Закон забезпечує право потерпілого на захист від кривдника у його/її життєвому середовищі і в соціальному оточенні, надаючи поліції повноваження виселяти правопорушників і накладати заборонні ордери.

Заборонний ордер може бути продовжено, якщо особа, життя якої перебуває під загрозою, звертається до сімейного суду за тимчасовою судовою заборонаю.

Якщо правопорушник погрожує чи завдає шкоди особі, яка мешкає в тому ж домі, поліція має право виселити правопорушника зі спільного житла і близького оточення та заборонити йому туди повертатися, навіть якщо він є власником будинку чи квартири.

Постраждала особа не може вплинути на видання заборонних ордерів. Заборонний ордер є чинним 10 днів, і впродовж перших трьох днів поліція контролює його виконання. Правопорушник повинен передати свої ключі поліції; якщо він хоче забрати якісь речі, він повинен повідомити постраждалу особу про свій прихід. Коли правопорушника застали вдома під час чинності заборонного ордеру, його штрафують за це порушення згідно з адміністративно-кримінальним правом і навіть можуть заарештувати, якщо він відмовляється покинути приміщення (якщо потерпіла особа дозволила кривднику повернутися додому, її також можуть оштрафувати).

У всіх дев'ятох австрійських провінціях були засновані так звані «центри втручання». Це неурядові організації, які фінансуються Федеральними міністерствами внутрішніх і соціальних справ. Їх основними завданнями є турбота про людей, що зазнають насильства, і налагодження контактів з усіма інституціями, які займаються захистом від насильства.

Поліція має без затримки повідомляти центрові втручання про кожне виселення і заборонний ордер, долучаючи також особисту інформацію потерпілої особи. Центр контактує з потерпілими і пропонує їм підтримку (складання планів виходу з кризи, програм безпеки тощо). Упродовж десяти днів після видачі заборонного ордеру потерпіла особа може подати заяву про тимчасову судову заборону до цивільного (сімейного) суду. Якщо така заява подана, заборонний ордер автоматично продовжується на 20 днів. Протягом цього періоду суд зобов'язаний прийняти рішення.

Тимчасова судова заборона може видаватися на (колишнього) близького родича після фізичного насильства або після погроз, у разі психологічного тероризування, якщо воно серйозно шкодить психологічному здоров'ю потерпілої особи і коли такі напади роблять проживання з особою, яка вдається до насильства, нестерпним.

Тимчасова судова заборона чинна упродовж 3 місяців (максимум). Лише у випадку, коли потерпіла особа подала на розлучення (і ще в кількох інших особливих випадках), заборона може бути продовжена до розлучення.

Кривднику можуть не лише заборонити заходити до свого помешкання, а й не дозволити з'являтися біля будинку та в інших визначених місцях (наприклад, на шляху потерпілої особи на роботу, на місці праці, у школі дітей). Контакти будь-якого виду також можуть бути забороненими. Якщо кривдник порушує наказ, що забороняє контакт, або заходить на захищену територію, потерпіла особа може подавати заяву на штраф за неповагу до суду.

Однією з основних рис Акта про захист від насильства в сім'ї є те, що у разі вчинення насильства поліція повинна реагувати, незважаючи на інтереси потерпілої особи, яка самостійно приймає рішення лише стосовно тимчасової судової заборони. Такий двоступеневий підхід забезпечує розуміння того, що держава вважає себе відповідальною за безпеку в приватному житті і що вона обізнана з проблематичною ситуацією потерпілої особи, яка перебуває в насильницьких стосунках під тиском кривдника.

Болгарія. У 2005 році Національна асамблея Болгарської Республіки прийняла Акт про захист від насильства у сім'ї. Документ регулює права осіб, які потерпіли від насильства в сім'ї, заходи захисту і процедури їх забезпечення. Відповідальність, якої добиваються згідно з цим Актом, не виключає будь-якої іншої цивільної чи кримінальної відповідальності правопорушника. Насильство в сім'ї може бути фізичною, психологічною, сексуальною дією, до них належать також спроби вдатися до такого насильства, примусове обмеження особистої свободи і приватного життя, вчинені проти осіб, які є чи перебували в сімейних чи кровних стосунках, у фактичному подружньому співжитті або які мешкають в одному і тому самому помешканні.

Захисту, згідно з цим Актом, може шукати будь-яка особа, яка потерпіла від насильства в сім'ї, завданого фактичним або колишнім подружжям; особою, з якою він/вона є чи перебували у фактичному подружньому співжитті; особою, яка стала батьком її дитини; предком; нащадком; братом чи сестрою; родичем по шлюбу до другого коліна; опікуном, названим батьком чи матір'ю.

У разі насильства в сім'ї потерпіла особа має право звернутися до суду за захистом. За наявності даних, які свідчать про безпосередню загрозу життю чи здоров'ю потерпілої особи, він/вона може подати заяву до органів поліції для негайного вжиття заходів. Органи Міністерства внутрішніх справ повинні передати таку заяву до суду разом з поясненням правопорушника (якщо такий є) і протоколом про вжиті заходи, який описує причини для негайного судового захисту.

Згідно з цим Актом захист від насильства в сім'ї забезпечується зобов'язанням правопорушника утриматися від вчинення насильства у сім'ї, усуненням правопорушника з помешкання спільного користування на строк, визначений судом, заборонаю правопорушнику заходити в помешкання, на місце праці та місця соціальних контактів і відпочинку потерпілої особи на умовах і на строк, визначені судом, тимчасове (умовне) призначення місця проживання дитини з потерпілим батьком чи матір'ю чи тим із батьків, хто не вчиняв насильства, на умовах і на строк, визначені судом, якщо це не суперечить інтересам дитини, зобов'язанням правопорушника відвідувати спеціалізовані програми, направленням потерпілих на реабілітаційні програми. Згадані вище заходи повинні тривати від місяця до року. У всіх випадках суд у своїй резолюції мусить також накладати на правопорушника штраф у розмірі від 200 до 1000 левів (від 100 до 500 євро).

Повноваження вживати захисних заходів належать регіональному суду, який обслуговує район фактичної адреси потерпілої особи, або регіональному суду, який обслуговує район поліцейської дільниці, на території якої шукали захисту.

Процес видачі ордера може розпочатися за скаргою потерпілої особи, за проханням директора управління соціальної допомоги, за заявою брата, сестри чи особи, яка є прямим родичем потерпілої – у разі негайного судового захисту. Скарга або заява має подаватися у письмовій формі (вказуються імена, адреси та індивідуальні номери прохача чи особи, яка подає заяву (якщо ж потерпіла особа не спроможна чи не бажає оприлюднювати свою адресу, адреси суду буде достатньо), імена і фактичні адреси правопорушника чи інша адреса, на яку йому/їй можна надіслати повістку до суду, у тому числі номери телефону і факсу, дані про сім'ю, родичів чи фактичні стосунки між потерпілою і правопорушником, опис фактів насильства у сім'ї, підпис). Скарга або заява подається не пізніше

одного місяця після вчинення акту насильства в сім'ї. У день отримання скарги чи заяви суд повинен запланувати відкрите судове засідання не пізніше тридцятиденного строку. Суд виносить резолюцію на відкритому засіданні і, приймаючи скаргу чи заяву, видає розпорядження про захисний ордер. Із цим розпорядженням суд накладає один чи більше захисних заходів. Будь-які оскарження не призупиняють виконання розпорядження. Рішення окружного суду є остаточним.

Захисний ордер підлягає негайному виконанню. Поліцейські органи наглядають за виконанням ордера. У разі невиконання ордера поліцейський орган мусить затримати правопорушника і негайно повідомити про це служби прокуратури.

Франція. Акт від 4 квітня 2006 року вводить до Кримінального кодексу загальне визначення обтяжуючих обставин для всіх злочинів, здійснених подружжям і партнерами. Тепер закон поширює це на партнерів, які живуть із постраждалою особою за Угодою громадянської солідарності, і на колишнє подружжя, на партнерів, які живуть разом, за умови, що правопорушення вчинене тоді, коли пара перебувала разом або після розлучення, і вчинене внаслідок стосунків між кривдником і постраждалою особою. Відповідними правопорушеннями є, насамперед, акти насильства – тортури і жорстокість, насильство, яке ненавмисно призвело до смерті, насильство, результатом якого є каліцтво чи повна непрацездатність, чи насильство, що призвело до непрацездатності, яка триває більше восьми днів, непрацездатності, що триває менше восьми днів чи що не приводить до непрацездатності. Обтяжуючі обставини, які загалом застосовуються законом до справ насильства з боку інтимного партнера, поширюються також на випадки зґвалтування, сексуального насильства іншого, ніж зґвалтування, і вбивство. Закон таким чином підтверджує правовий прецедент, установлений Касаційним судом, що визнає зґвалтування у шлюбі.

Вироки за такі правопорушення коливаються від трирічного ув'язнення і штрафу в 45 тисяч євро до пожиттєвого ув'язнення. Більше того, заходи, ужиті до і після ув'язнення, дають санкцію на виселення кривдника з дому. До розгляду справи судовий нагляд кривдника уможлиблює припинення співжиття і заборону будь-яких контактів із потерпілою особою (стаття 138-9 Кримінально-процесуального кодексу). Кривдника, який не виконує ці заходи,

може очікувати досудовий арешт. Суди можуть заборонити кривдникам перебувати в помешканні потерпілої особи на будь-якій стадії кримінального переслідування. Цей захід можуть ужити відразу після повідомлення про правопорушення і супроводити його зобов'язанням пройти курс медичного, соціального чи психологічного лікування. Кілька актів (15 червня 2000 року, 15 листопада 2001 року і 9 вересня 2002 року) збільшили права потерпілих стосовно надання інформації і того, як потерпілих приймають у поліцейських відділках і як ставляться до них під час судового розгляду. У контексті розлучення, з моменту прийняття Акта від 26 травня 2004 року, суддя у сімейних справах уповноважений видавати негайну постанову про використання сімейного помешкання і судовий ордер, що забороняє партнеру, який вчиняє насильство, входити до помешкання після здійснення найперших актів насильства і до початку процесу розлучення, за умови, що протягом наступних чотирьох місяців подано заяву про розлучення.

Незалежно від того, чи розпочато процес розлучення, стаття 220-1 Цивільного кодексу передбачає, що в тих випадках, коли «або чоловік, або дружина серйозно нехтує своїми обов'язками в такий спосіб, що загрожує інтересам сім'ї», суддя у сімейних справах може видати наказ про вжиття негайних заходів.

Федеративна Республіка Німеччина. Насильство над жінками охоплюється загальними положеннями кримінального законодавства, такими, як, наприклад, убивство, тілесні ушкодження, позбавлення свободи і застосування сили.

У 1995 році започатковано Берлінський проект втручання проти насильства у сім'ї. Цей проект змодельований за прикладом Проекту втручання проти насильства у сім'ї міста Дулут штату Міннесота (США). Він спрямований на координацію дій усіх інституцій і проектів задля забезпечення ефективнішого захисту жінок, з якими жорстоко поводяться, та переслідування правопорушників. Мета – оберегти жінок від принизливого ставлення і ганьби, коли ті повідомляють про кримінальний злочин та подають позов на кривдника.

У липні 1995 року видано «концепцію курсу» для поліцейських стосовно «чоловічого насильства проти жінок», яку включено в подальшу освіту поліцейських.

З 1 січня 2002 року діє закон про захист від насильства в сім'ї (Gewaltschutzgesetz). Ним визначено, що особа, яка вчинила насильство в сім'ї, повинна залишити помешкання. У разі вчинення таких дій жертва має терміново проінформувати поліцію (за телефоном чи іншим чином). Коли наряд поліції прибуде, жертва насильства в сім'ї повинна розказати про те, що сталося, указати на тілесні ушкодження, завдані кривдником. Поліція в цьому разі зобов'язана скласти протокол із викладенням подій, поясненнями обох сторін та описом тілесних ушкоджень, які мають місце. Кожній зі сторін вручається копія такого протоколу. Закон надає поліції право видалити кривдника з квартири та заборонити йому з'являтися там на строк до десяти днів. Протягом цього часу жертва насильства в сім'ї повинна відвідати лікаря, щоб засвідчити тілесні ушкодження, та звернутись із заявою до найближчого суду, який вирішує питання, пов'язані із сімейним правом. Суди розглядають такі заяви досить оперативно. Крім того, до кінцевого розгляду заяви суд може заборонити кривднику не лише входити до квартири, а й підходити до неї ближче, ніж на певну відстань. Суд також має право обмежити контакти особи, яка вчинила насильство в сім'ї, з жертвою насильства та дітьми. Наприклад, може заборонити наближатися до них на відстань меншу, ніж 50 метрів. Якщо прибутки жертви насильства в сім'ї невеликі, то вона має право розраховувати на державну допомогу.

Норвегія. Для зміцнення захисту жінок і дітей набули чинності поправки до Положення стосовно насильства в сім'ї (1 січня 2006 року). Стаття 219 Кримінального кодексу має такий вигляд: «Будь-яка особа, яка шляхом погроз, примусу, позбавлення свободи, насильства чи будь-яких інших правопорушень протиправно або повторно жорстоко поводить з а) його чи її колишнім чи нинішнім подружжям, б) його чи її колишнім чи нинішнім родичем подружжя по прямій лінії, с) його чи її родичем по прямій лінії, d) будь-якою особою у його чи її домі, або е) будь-якою особою, якою він чи вона опікується, підлягає ув'язненню на термін, що не перевищує три роки. Якщо жорстоке поводження є серйозним або постраждала особа вмирає або терпить значні тілесні ушкодження чи шкоду здоров'ю внаслідок жорстокого поводження, покаранням є ув'язнення, що не перевищує шість років».

В 1988 році впроваджено безастережне переслідування у випадках учинення насильства в сім'ї. Кримінальна справа може подаватися до суду, навіть якщо жінка відкликає свою формальну заяву. Потерпілі від сексуальних злочинів і насильства в сім'ї мають право на допомогу юриста. Послуги юриста оплачує держава, і він зобов'язаний займатися інтересами потерпілої особи у зв'язку із розслідуванням і основним слуханням справи.

Польща. Насильство в сім'ї згідно з польським законодавством є кримінальним правопорушенням, яке передбачене ст. 207 КК Польщі, розміщений у розділі XXVI «Злочини проти сім'ї і опікунства». Зокрема, той, хто завдає фізичної чи психологічної шкоди найближчій особі або іншій особі, яка постійно чи тимчасово перебуває у залежності від винної особи, підлягає покаранню у виді позбавлення волі на строк від 3 місяців до 5 років. Якщо винний діяв із особливою жорстокістю, то строк покарання у виді позбавлення волі становить від 1 до 10 років. Якщо постраждала особа намагається вчинити самогубство внаслідок дій винуватця, то строк покарання у виді позбавлення волі становить від 2 до 12 років.

Про насильство в сім'ї може повідомити будь-яка особа на підставі підозри, що негайно веде розслідування.

Наряду з цим ухвалений і спеціальний Закон «Про протидію злочинам у сім'ї», який запровадив такий запобіжний захід, як виселення особи, яка вчинила домашнє насильство, зі спільного із жертвою житла, якщо є вагомі причини вважати, що кривдник може знову вчинити насильницький злочин щодо потерпілого. На основі цього Закону було запроваджено процедуру «Синіх Хартій», значення якої полягає в тому, що у разі фіксації факту домашнього насильства працівник поліції застосовує відповідні заходи. Так, внаслідок повідомлення про факт вчинення домашнього насильства правоохоронні органи разом із прокуратурою негайно вчиняють дії щодо усунення загрози, а саме: 1) усувають кривдника зі спільного помешкання; 2) у випадку, коли особа була засуджена за злочин проти дитини, але звільнена від відбування покарання, проте продовжує вчиняти злочини проти дитини, тоді така інформація негайно повідомляється суду і особа направляється для реального відбування покарання; 3) якщо дитина зазнає жорстокого поводження, то вона може бути негайно виселена навіть без рішення суду. У цьому випадку дитина утримується в лікарні, «тимчасовій сім'ї», а протягом 24 годин суд розглядає це питання та визначає

подальші дії. Крім того, в межах процедури «Сині Хартії» було введено карту «Б», яку жертва домашнього насильства заповнює в спокійній обстановці після вжиття поліцією необхідних заходів проти агресора, оскільки після акту домашнього насильства жертва не завжди може адекватно оцінити ситуацію і чітко відповісти на запитання поліції та надати всю необхідну інформацію, щоб допомогти правоохоронним органам розробити правильну стратегію надання належної допомоги у конкретній родині. Ця процедура є досить дієвим заходом боротьби з домашнім насильством. Зокрема, це пов'язано з тим, що жоден випадок насильства, вчинений агресором, не ігнорується, а супроводжується активним реагуванням поліції, яка здійснює оперативні заходи, що спрямовані на припинення насильства в родині.

Португалія. Насильство в сім'ї є злочином згідно з кримінальним законодавством; воно класифікується як «(фізичне чи психологічне) жорстоке ставлення до подружжя, неповнолітнього чи неповноправної особи» і тягне за собою тюремне ув'язнення від одного до п'яти років. Поправка від 1 жовтня 1995 року до правових положень у цій сфері означає, що тепер вони також використовуються для «осіб, що живуть разом як чоловік та дружина». Закон від 27 травня 2000 року № 7/2000 визнав злочин жорстокого поводження з подружжям чи партнером публічним. Це означає, що не лише потерпілі, а й кожен, хто знає про такі випадки, може подати заяву і/або порушити справу. Поліцейські органи зобов'язані інформувати органи обвинувачення, якщо їм відомо про такі злочини. Заборона контактувати з потерпілою особою, у тому числі виселення агресора з дому максимально на два роки, може встановлюватися як додатковий захід. З 2006 року, задля ефективнішого впровадження цього заходу, на агресорів, засуджених до виселення із сімейного помешкання, можуть одягати електронний браслет.

Жінки, які зазнали насильства в сім'ї, у Португалії можуть подавати в суд на компенсацію, яку має виплатити кривдник. У випадках, коли жорстоке поводження з подружжям чи особами, які живуть разом як чоловік і дружина, вважається жорстоким злочином, Акт 129/99 від 20 серпня 1999 року, санкціонує систему, за посередництвом якої держава може вимагати компенсацію для потерпілих, передбачає, що якщо нападник не

виплатити компенсацію, держава може зробити це від його імені. Така схема використовується для жінок, які стали жертвами злочинів, передбачених статтею 152 параграфу 2 Кримінального кодексу (жорстоке поводження), або на португальській території, або за кордоном (в останньому випадку за умови, що потерпіла має португальське громадянство, потрапляє в серйозну фінансову скруту внаслідок вчинення злочину і не має права на компенсацію від держави, у якій злочин було вчинено).

Новий Кримінальний кодекс, який набув чинності у 2006 році, звертає особливу увагу на злочин насильства в сім'ї, змінюючи природу правопорушення. Тепер кодекс включає в себе жорстоке поводження щодо колишнього подружжя, людей (тієї ж або протилежної статі), які живуть разом у стосунках як подружжя, і людей, які мають стосунки як подружжя, але не живуть разом. Він також вважає правопорушення таким, що відбулося, на основі єдиного серйозного акта жорстокого поводження, тоді як попереднє законодавство вважало таким лише повторюване жорстоке поводження.

Швеція. У 1998 році до Кримінального кодексу включено новий злочин – «серйозне порушення недоторканості жінки». Він стосується повторюваних дій, караних за кримінальним законом, спрямованих чоловіками проти жінок, які мають чи мали тісні стосунки з правопорушником. «Серйозне порушення недоторканості жінки» означає, що якщо чоловік чинить певні кримінальні дії (насильство, протизаконну погрозу чи примус, сексуальні чи інші утиски, сексуальну експлуатація та ін.) проти жінки, з якою він є або був одружений, або з якою він живе чи жив, він засуджується за серйозне порушення недоторканості жінки замість окремого злочину, який він вчинив. Необхідною умовою для засудження за правопорушення є те, що акти були частиною повторюваного порушення недоторканості жінки і спрямовувалися на заподіяння серйозної шкоди її впевненості в собі. Покаранням є ув'язнення від шести місяців до шести років.

У 1988 році набув чинності Акт про заборонний ордер, що дає захист жінкам, яким погрожують, переслідують чи утискають. Ордери забороняють чоловікам мати контакти чи відвідувати жінок, коли існує ризик переслідування, утисків чи іншої кримінальної дії. Покаранням за порушення ордера є штраф або однорічне ув'язнення.

Отже, вивчення міжнародного досвіду показало, що проблема домашнього насильства нині є загальносвітовою. Кожна з держав запроваджує власну систему нормативних заходів боротьби із домашнім насильством. Позитивний досвід досліджених країн може бути врахований Україною. Разом з тим, запозичення досвіду зарубіжних країн у законотворчій діяльності має обов'язково враховувати специфіку нашої країни, реальні потреби її нормотворчої та правозастосовчої діяльності. Повинен аналізуватися і враховуватися досвід багатьох держав, визначатися його недоліки та переваги, що в подальшому дозволить забезпечити відповідність законодавства України сучасним європейським стандартам у цій сфері та нагальним потребам українського суспільства.

ВИКОРИСТАНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#top>

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Конвенція від 11.05.2011. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu11251>

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

5. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України № 2227-VIII від 06.12.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>

6. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 № 511-550/0/4-13. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13>

7. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.2017 № 2229-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

8. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Міністерства соціальної політики, Міністерства внутрішніх справ від 13.03.2019 № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text>

Судова практика

1. Справа Левчук проти України (levchuk v. Ukraine) (заява № 17496/19): рішення Європейського Суду з прав людини від 3.12.2020. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-207637>

2. Справа Опуз проти Туреччини (Opuz v. Turkey) (заява № 33401/02): рішення Європейського Суду з прав людини від 9.06.2009 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-92945>

3. Справа «В. проти Республіки Молдови» (V. v. The Republic Of Moldova), (заява № 61382/09): рішення Європейського Суду з прав людини від 16.10.2013 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-122372>

4. Справа «Вагапов проти України» (Vagapov v. Ukraine) (заява № 35888/11): рішення Європейського суду з прав людини від 19 березня 2020 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e91#Text

5. Ухвала Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 22 квітня 2020 р. по справі № 398/1145/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88901199>.

6. Ухвала Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 07 листопада 2019 р. по справі № 186/1015/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85516351>.

Наукова-практична література

1. Гловюк І. В. Деякі питання практики застосування обмежувальних заходів у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних із домашнім насильством // *Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід*: Матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 14 грудня 2020 року). МВС, НАВС. Київ, 2020. С. 122-125

2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2019. 288 с.

3. Манн Л., Бугаєць Т., Стандарти й методика оцінки ризиків для різних зацікавлених сторін в Україні: подальші кроки реалізації міжнародних стандартів щодо гарантування безпеки постраждалих

від насильства стосовно жінок та домашнього насильства. Аналітичний звіт експертів Ради Європи від 10.06.2020.

4. Митник У. М. Кримінально-правова протидія домашньому насильству в окремих країнах Європейського Союзу. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2019. Том 3. С. 83–87.

5. Тищенко О.І. Окремі питання застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2019. № 5 частина 2. С. 161-167.

6. Фоміна Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики: монографія. [Наук. ред. О. О. Юхно]. Харків: Панов, 2020. 576 с.

Бланки процесуальних документів

Слідчому судді _____

(назва місцевого суду)

**КЛОПОТАННЯ
про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом**

(місце складання)

(дата складання)

Слідчий _____

(найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____, -

ВСТАНОВИВ:

(короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання)

(правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність)

(виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини)

(причини, у зв'язку з якими потрібно тимчасово обмежити у користуванні спеціальним правом, вид спеціального права)

У вчиненні кримінального правопорушення підозрюється

(прізвище, ім'я, по батькові; число, місяць, рік народження; місце народження; громадянство; освіта; професія; місце роботи; сімейний стан; судимість; місце проживання)

На підставі викладеного, з метою _____

_____ ,
(указати мету тимчасового обмеження, передбачену ч.1 ст. 148 КПК України)

керуючись вимогами ст. ст. 131, 132, 148, 150 КПК України,

ПРОШУ:

Тимчасово обмежити підозрюваного _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження)

у користуванні спеціальним правом _____

_____ (вид спеціального права, яке підлягає тимчасовому обмеженню)

на строк _____.

Додатки: 1. _____ на __ арк.
(копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання)

2. _____ на __ арк.
(документи, які підтверджують надання підозрюваному копій клопотання та матеріалів, що обґрунтовують клопотання)

3. Перелік свідків, яких необхідно допитати під час розгляду клопотання.

4. Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 20__ року.

Слідчий _____
(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

ПОГОДЖЕНО

Прокурор _____
(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

_____. _____ 20__ року

Копію клопотання та доданих до нього матеріалів на _____ арк. отримав:

_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали підозрюваного)
_____. _____ 20__ року
____ год. ____ хв.

Слідчому судді _____

(назва місцевого суду)

**КЛОПОТАННЯ
про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання**

(місце складання)

(дата складання)

Слідчий _____

(найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____, -

ВСТАНОВИВ:

(короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється особа)

(виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини)

(правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність)

(обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК України)

У вчиненні кримінального правопорушення підозрюється _____

(прізвище, ім'я, по батькові; число, місяць, рік народження; місце народження; громадянство; освіта; професія; місце роботи; сімейний стан; судимість; місце проживання)

Беручи до уваги те, що підозрюваний _____
(прізвище ім'я по батькові підозрюваного)

МОЖЕ _____

(один або кілька ризиків, зазначених у ст. 177 КПК України, із викладенням обставин, що підтверджують наявність зазначених ризиків, та посиланням на матеріали, що підтверджують ці обставини)

керуючись вимогами ст. ст. 131, 132, 176 – 179, 184, 194 КПК України, -

ПРОШУ:

1. Застосувати щодо підозрюваного _____
(прізвище, ім'я та по батькові підозрюваного)
запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання.

2. Покласти на підозрюваного _____
(прізвище, ім'я та по батькові підозрюваного)

такі обов'язки: _____

(перелік обов'язків, які будуть покладені на підозрюваного)

Додатки: 1. _____
(перелік копій матеріалів, якими обґрунтовуються доводи указані в клопотанні)

2. Перелік свідків, яких необхідно допитати під час судового розгляду на ___ арк.

3. Витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «___» _____ 20__ року на ___ арк.

Слідчий _____
(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

ПОГОДЖЕНО

Прокурор _____
(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

_____. _____ 20__ року

Копію клопотання та доданих до нього

матеріалів на _____ арк. отримав: _____ (підпис) _____ (ПІБ підозрюваного)

_____. _____ 20__ року

____ год. ____ хв.

ПРОТОКОЛ
роз'яснення підозрюваному обов'язків,
передбачених ч. 2 ст. 179, ч. 5 ст. 194 КПК України

_____ (місце складання)

_____ (дата складання)

Слідчий _____

_____ (найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____, згідно ст.ст. 103, 104, ч. 5 ст. 194 КПК України склав цей протокол про те, що о « ____ » год. « ____ » хв., підозрюваному _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

о « ____ » год. « ____ » хв., його захиснику _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

оголосив ухвалу слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді **особистого зобов'язання** та роз'яснив обов'язки, зазначені в ухвалі слідчого судді:

1. _____;
2. _____;
3. _____.

_____ (найменування обов'язків)

Сутність обов'язків, передбачених ухвалою слідчого судді, строки їх застосування та вимоги ч. 2 ст. 179 КПК України щодо відповідальності за невиконання покладених на мене обов'язків мені зрозумілі.

Підозрюваний _____

_____ (дата, підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

З протоколом ознайомлені: _____

_____ (спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників процесуальної дії; прізвище, ініціали, підпис)

Протокол склав:

Слідчий _____

_____ (найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Слідчому судді _____

(назва місцевого суду)

КЛОПОТАННЯ
про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки

(місце складання)

(дата складання)

Слідчий _____

(найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____, -

ВСТАНОВИВ:

(короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється особа)

(виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини)

(правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність)

(обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК України)

У вчиненні кримінального правопорушення підозрюється _____

(прізвище, ім'я, по батькові; число, місяць, рік народження; місце народження; громадянство; освіта; професія; місце роботи; сімейний стан; судимість; місце проживання)

Беручи до уваги те, що підозрюваний _____
(прізвище ім'я по батькові підозрюваного)

може _____

(один або кілька ризиків, зазначених у ст. 177 КПК України, із викладенням обставин, що підтверджують наявність зазначених ризиків, та посиланням на матеріали, що підтверджують ці обставини, а також обґрунтування неможливості запобігання ризикам, шляхом застосування більш м'якого запобіжного заходу)

керуючись вимогами ст. ст. 40, 131, 132, 176 – 178, 180, 184, 194 КПК України, -

ПРОШУ:

1. Застосувати щодо підозрюваного _____
(прізвище, ім'я та по батькові підозрюваного)
запобіжний захід у вигляді особистої поруки.

2. Призначити поручителем(ями) _____

(прізвища, ім'я та по батькові поручителів)

3. Покласти на підозрюваного _____

(прізвище, ім'я та по батькові підозрюваного)

такі обов'язки: _____

(перелік обов'язків, які будуть покладені на підозрюваного)

Додатки: 1. _____

(перелік копій матеріалів, якими обґрунтовуються доводи вказані у клопотанні)

2. Перелік свідків, яких необхідно допитати під час судового розгляду на ___ арк.

3. Витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «___» _____ 20__ року на ___ арк.

Слідчий _____

(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

ПОГОДЖЕНО

Прокурор _____

(посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

_____. _____ 20__ року

Копію клопотання та доданих до нього

матеріалів на _____ арк. отримав: _____

(підпис)

(ПІБ підозрюваного)

_____. _____ 20__ року

____ год. ____ хв.

ПРОТОКОЛ
роз'яснення підозрюваному та поручителю обов'язків,
передбачених ч.ч. 3, 4, 5 ст. 180, ч. 5 ст. 194 КПК України

_____ (місце складання)

_____ (дата складання)

Слідчий _____

_____ (найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____, згідно ст.ст.103, 104, ч. 5 ст. 194 КПК України склав цей протокол про те, що о « ____ » год. « ____ » хв., підозрюваному _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

о « ____ » год. « ____ » хв., його захиснику _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

оголосив ухвалу слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді **особистої поруки** та роз'яснив обов'язки, зазначені в ухвалі слідчого судді:

1. _____;
2. _____;
3. _____.

_____ (найменування обов'язків)

Сутність обов'язків, передбачених ухвалою слідчого судді, строки їх застосування мені зрозумілі.

Підозрюваний _____

_____ (дата, підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

Вимоги ч. 3, 4, 5 ст. 180 КПК України щодо прав та обов'язків поручителя, відповідальності за невиконання цих обов'язків мені роз'яснено.

Сутність обов'язків підозрюваного, передбачених ухвалою слідчого судді, строки їх застосування мені зрозумілі.

Поручитель _____

_____ (дата, підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

З протоколом ознайомлені: _____

_____ (спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників процесуальної дії; прізвище, ініціали, підпис)

Протокол склав:

Слідчий _____

_____ (найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Слідчому судді _____

(назва місцевого суду)

**КЛОПОТАННЯ
про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту**

(місце складання)

(дата складання)

Слідчий _____

(найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____, -

ВСТАНОВИВ:

(короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється особа)

(виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини)

(правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність)

(обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК України)

У вчиненні кримінального правопорушення підозрюється _____

(прізвище, ім'я, по батькові; число, місяць, рік народження; місце народження; громадянство; освіта; професія; місце роботи; сімейний стан; судимість; місце проживання)

Беручи до уваги те, що підозрюваний _____
(прізвище ім'я по батькові підозрюваного)

МОЖЕ _____

(один або кілька ризиків, зазначених у ст. 177 КПК України, із викладенням обставин, що підтверджують наявність зазначених ризиків, та посиланням на матеріали, що підтверджують ці обставини, а також обґрунтування неможливості запобігання ризикам, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів)

керуючись вимогами ст. ст. 40, 131, 132, 176 – 178, 181, 184, 194 КПК України, -

ПРОШУ:

1. Застосувати щодо підозрюваного _____
(прізвище, ім'я та по батькові підозрюваного)
запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

2. Покласти на підозрюваного _____
(прізвище, ім'я та по батькові підозрюваного)
такі обов'язки: _____

(перелік обов'язків, які будуть покладені на підозрюваного)

Додатки: 1. _____
(перелік копій матеріалів, якими обґрунтовуються доводи вказані у клопотанні)

2. Перелік свідків, яких необхідно допитати під час судового розгляду на __ арк.

3. Витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 20__ року на __ арк.

Слідчий _____
(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

ПОГОДЖЕНО

Прокурор _____
(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

____. _____ 20 __ року

Копію клопотання та доданих до нього

матеріалів на _____ арк. отримав: _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

підозрюваного)

____. _____ 20 __ року

____ ГОД. ____ ХВ.

ПРОТОКОЛ
роз'яснення підозрюваному обов'язків,
передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України

_____ (місце складання)

_____ (дата складання)

Слідчий _____

_____ (найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____, згідно ст.ст. 103, 104, ч. 5 ст. 194 КПК України склав цей протокол про те, що о «___» год. «___» хв., підозрюваному

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

о «___» год. «___» хв., його захиснику _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

оголосив ухвалу слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та роз'яснив обов'язки, зазначені в ухвалі слідчого судді:

1. _____;
2. _____;
3. _____;
4. _____.

_____ (найменування обов'язків)

Сутність обов'язків, передбачених ухвалою слідчого судді, та строки їх застосування, мені зрозумілі.

Підозрюваний _____

_____ (дата, підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

З протоколом ознайомлені: _____

_____ (спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників процесуальної дії; прізвище, ініціали, підпис)

Протокол склав:

Слідчий _____

_____ (найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Копія: прокурору _____
(назва органу прокуратури)

ПРОТОКОЛ
затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину

_____ (місце складання)

_____ (дата складання)

Слідчий _____

(найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

«___» _____ 20__ року о ___ годині ___ хвилин _____

_____ (місце затримання)

у присутності осіб: _____

_____ (їх прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання)

_____ яким заздалегідь повідомлено про застосування технічних засобів фіксації, умови та порядок їх використання: _____

_____ (характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються

_____ при проведенні процесуальної дії, підписи осіб)

відповідно до ст. ст. 40, 104, 131, 132, 208-211, 213 КПК України затримав особу, підозрювану в учиненні злочину _____

_____ (прізвище, ім'я та по батькові, місце і дата народження, громадянство, сімейний стан, місце роботи, посада,

_____ відомості про судимість)

Підстави затримання:

1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;

3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні

тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

_____ (необхідне підкреслити)

_____ (навести конкретні факти й відомості)

Затриманому _____

_____ (прізвище, ініціали)

згідно з ч. 4 ст. 208 КПК України повідомлено зрозумілою для нього (неї) мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він (вона) підозрюється, а також роз'яснено, що він (вона) має право: отримувати медичну допомогу, негайно повідомити близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб (за вибором) про своє затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України та інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування повідомлено про затримання неповнолітньої особи

_____ (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження)

_____ (час, дата та спосіб повідомлення)

Представнику розвідувального органу України _____

_____ (назва органу, прізвище, ім'я, по батькові)

повідомлено про затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

при виконанні ним службових обов'язків _____

_____ (час, дата та спосіб повідомлення)

Органу (установі), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги повідомлено про затримання _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження)

Крім того, згідно з ч. 3 ст. 42 КПК України затриманому

_____ (прізвище, ініціали)

роз'яснено, що він має право:

1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють;

2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК України, а також отримати їх роз'яснення;

3) на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх

кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату;

4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

5) давати пояснення, показання з приводу підозри чи в будь-який момент відмовитися їх давати;

6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;

7) у разі затримання – негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування згідно з положеннями ст. 213 КПК України;

8) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази;

9) брати участь у проведенні процесуальних дій;

10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;

11) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосовування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виноситься вмотивована постанова (ухвала);

12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

13) заявляти відводи;

14) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 221 КПК України, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі ст. 290 КПК України;

15) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

16) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України;

17) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра не підтвердилась;

18) користуватись рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Згідно з ч. 7 ст. 42 КПК України затриманий

_____ (прізвище, ініціали)

зобов'язаний:

1) прибувати за викликом до суду, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк – заздалегідь повідомити про це суд;

2) виконувати обов'язки, покладені на нього рішенням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

3) підкорятися законним вимогам та розпорядженням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

4) надавати достовірну інформацію представнику персоналу органу пробації, необхідну для підготовки досудової доповіді.

Ознайомившись з підставами затримання та правами і обов'язками затриманого, підозрюваний _____

(прізвище, ініціали)

пояснив: _____

(клопотання, заяви чи скарги затриманого, підпис затриманого)

Слідчий _____ на підставі

(прізвище, ініціали)

ч. 3 ст. 208 КПК України, із дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК України, у присутності понятих:

1) _____

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання)

2) _____

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання)

здійснив обшук затриманої особи _____,

(прізвище, ініціали)

під час якого було виявлено та вилучено: _____

(указується перелік вилучених предметів, речей, документів і цінностей з описом їх індивідуальних ознак,

а при необхідності – місце та інші обставини їх вилучення)

Зауваження і доповнення до протоколу: _____

(спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників процесуальної дії; прізвище, ініціали, підпис)

З протоколом ознайомлені поняті, яким у відповідності з вимогами ст. 66 КПК України роз'яснено обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії:

- 1). _____
(прізвище, ім'я, по батькові) _____
(підпис)
- 2). _____
(прізвище, ім'я, по батькові) _____
(підпис)

У зв'язку з тим, що особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, їй надано право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання. Така особа пояснила, що:

(пояснення, підпис)

Факт надання письмових пояснень особи щодо причин відмови підписати протокол засвідчується підписом її захисника (законного представника): _____
(прізвище, ініціали, підпис)

Поняті (у випадку відсутності захисника): 1. _____
2. _____

У зв'язку з тим, що особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, ознайомлення її з протоколом здійснюється у присутності захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою:

(підпис)

(прізвище, ініціали затриманої особи)

Протокол склав:

Слідчий _____
(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Копію протоколу отримав:

(підпис)

(прізвище, ініціали затриманої особи)

прізвище, ім'я, по батькові особи,

якій надсилається повідомлення,

її адреса)

ПОВІДОМЛЕННЯ про затримання

(місце складання)

(дата складання)

Шановний (на) _____

(прізвище, ім'я, по батькові близького родича, члена сім'ї чи іншої особи за вибором затриманого; батьків або

усиновителя, опікуна, піклувальника, органа опіки та піклування – у разі затримання неповнолітньої

особи; представника розвідувального органу – у разі затримання співробітника кадрового складу

розвідувального органу України)

У відповідності до ст. 213 КПК України повідомляю Вас, що
«__» _____ 20__ року о ____ год. ____ хв. в порядку ст.

_____ КПК України затримано _____

(прізвище, ім'я, по батькові, рік народження)

Затриманий _____ утримується в _____

(прізвище, ім'я, по батькові, рік народження)

(місце тимчасового тримання затриманого)

(уповноважена службова особа, що здійснила затримання, підпис, посада, прізвище, ініціали)

службовий тел. _____

ПРОТОКОЛ
про роз'яснення правил користування
електронними засобами контролю

_____ (місце складання)

_____ (дата складання)

Слідчий _____

_____ (найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____,
у присутності осіб: _____

_____ (їх прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання)

_____ ,
яким заздалегідь повідомлено про застосування технічних засобів фіксації,
умови та порядок їх використання: _____

_____ (характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються

_____ при проведенні процесуальної дії, підписи осіб)

_____ ,
відповідно до п. 9 ч. 5 ст. 194, ст. 195 КПК України склав цей протокол про те,
що о « ____ » год. « ____ » хв., підозрюваному _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

його захиснику _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

оголошено ухвалу слідчого судді (суду) про застосування запобіжного заходу
у вигляді _____

з обов'язком носити електронний засіб контролю.

Підозрюваному _____ роз'яснено, що застосування електронних засобів контролю полягає у закріпленні на його тілі пристрою, який дає змогу відслідковувати та фіксувати місцезнаходження. Обов'язок носити електронний засіб контролю покладається на строк не більше двох місяців. У разі необхідності він може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому ст. 199 КПК України.

Відмова від носіння засобу електронного контролю, умисне зняття, пошкодження або інше втручання в його роботу з метою ухилення від контролю, а рівно намагання вчинити зазначені дії є невиконанням обов'язків, покладених слідчим суддею, судом на підозрюваного.

Ознайомившись з ухвалою слідчого судді, суду про застосування запобіжного заходу у вигляді _____ ,
обов'язком носити електронний засіб контролю, отримавши від слідчого

роз'яснення про правила користування електронними засобами контролю,
підозрюваний заявив: _____

(обов'язок носити електронний засіб контролю, правила користування ним, техніку

_____ безпеки поведження та наслідки ухилення від

_____ виконання мені роз'яснені)

З протоколом ознайомлені _____

_____ (спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників процесуальної дії)

Підозрюваний _____

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

Слідчий _____

_____ (найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

ПРОТОКОЛ
про оголошення підозрюваному ухвали слідчого судді
щодо застосування запобіжного заходу та вручення її копії

_____ (місце складання)

_____ (дата складання)

Слідчий _____

_____ (найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____, відповідно до вимогам ч. ч. 4, 5, 6 ст. 194, ч. 5 ст. 196 КПК України склав цей протокол про те, що о « ____ » год. « ____ » хв., підозрюваному

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

його захиснику _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

о « ____ » год. « ____ » хв. було оголошено ухвалу слідчого судді про застосування запобіжного заходу у виді _____.

_____ (назва запобіжного заходу)

Сутність запобіжного заходу, передбаченого ухвалою слідчого судді, мені зрозуміла. Копію ухвали слідчого судді про застосування запобіжного заходу отримав.

Підозрюваний

_____ (дата, підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

З протоколом ознайомлені: _____

_____ (спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників процесуальної дії; прізвище, ініціали, підпис)

Протокол склав:

Слідчий _____

_____ (найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Наукове видання

Цуцкірідзе Максим Сергійович
Романюк Віталій Володимирович
Гайду Сергій Васильович
Фоміна Тетяна Григорівна
Бурлака Владислав Васильович
Мартовицька Олена Василівна
Тарасенко Олександр Сергійович
Хань Олександр Олександрович
Романов Максим Юрійович

**ОСОБЛИВОСТІ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ
У СФЕРІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА**

Підп. до друку 24.09.2021 Формат 70×100/16
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 22,10. Зам. № 2105-21/2
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ТОВ «7БЦ»
03087, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідотство суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017